

med dets væld af illustrationer havde for de første 11 binds vedkommende Bo Bramsen som både hovedredaktør, billedredaktør og forfatter af billedteksterne, en kæmpeindsats, mens den løbende tekst havde forskellige forfattere, der med et par enkelte undtagelser kom godt fra det. Mod billedteksterne blev der for de første binds vedkommende rettet en kritik med påpegning af for mange fejl (næsten uundgåeligt, når der henses til den store mængde af detaljer); men fra bind 4 fik Bo Bramsen støtte af et større panel, der fangede unøjagtighederne; et rettelshæfte blev udsendt i 1991. Et særligt afsnit i bind 11 havde været bedre, så det var integreret i selve værket, blev bemærket og blev stående.

Bindet om Østerbro skyldes både i tekst og billeder alene Hans Helge Madsen. Han har i sit tidligere forfatterskab, bl.a. om Brumleby (1979) og om Meldahl (1983), dokumenteret en bred kulturhistorisk og arkitekturhistorisk viden. Denne kendetegner også bogen om Østerbro, der i øvrigt i sit anlæg svarer til værkets foregående bind. Kvarterer og gader følges håndfast, næsten fra matrikel til matrikel med en blanding af oplysninger om arkitektur og biografier samt gadeføringer. Som i de tidligere bind mangler som hovedregel en blot nøjere karakteristisk af beboerne i et socialhistorisk aspekt, ligesom den erhvervsmæssige beskrivelse mangler, skønt den kan være meget karakteriserende, f.eks. detailhandelen på Østerbrogade og i Nordre Frihavsgade. Be-

boelseslejlighederne gøres der heller ikke meget ud af, selv om det indirekte strejfses, når det lige bemærkes, at Strandboulevardens huse havde 6 og 8 værelses lejligheder. Det er derimod heldigt for et hus, hvis en kendt person har boet der, det gælder naturligvis i høj grad f.eks. Rosenvænget. At Georg Brandes har boet på Strandboulevarden, nævnes sammen med et billede af huset, derimod siges ikke noget om, hvordan selve lejligheden var, men til gengæld at hans kone blev boende i Havnegade 55.

Tidsmæssigt synes bogen også i høj grad at samle interessen om tiden op til 1900. Det er påfaldende, at ingen af husene i Ryvangen og Svanemøllekvarteret omtales nærmere. Det var dog i nogle tilfælde markante bygningsværker med flere af datidens førende arkitekter som deres skabere. Det er huse efter århundredskiftet og nyder altså ikke forfatterens samme bevågenhed.

Selv om Hans Helge Madsen som mange af de foregående forfattere i sin stil ind imellem kan virke lidt vel taleprogsagtig, og selv om hans betragtninger over fortiden kan virke noget uhistoriske og snusfornuftige, vil bindet uden tvivl være en sikker succes. Der er et bredt publikum med interesse for sådanne bygningsfaste skildringer af den nyere historie. Det kan virke lidt ubekvemt, at der ikke er en samlet litteraturfortegnelse, men at den gemmer sig indflettet i teksten.

Vagn Dybdahl

ØKONOMISK OG SOCIAL HISTORIE

Nete Balslev Wingender: *Gammel og fattig. Skøn og ret i den tidlige aldersforsorg 1891-1922*. (Jurist- og Økonomforbundet, 1994). 187 s., 300 kr.

Bogen er et resultat af forfatterens étårige forskningsstipendium under projektet »Stat, forvaltning og samfund«. Fra dette projekt, der er støttet af Statens Humanistiske Forskningsråd, kommer i

denne tid en række skrifter, der behandler den i forskningen længe forsømte danske forvaltningshistorie.

Nete Balslev Wingender fik opgaven at skrive om alderdomsunderstøttelsesloven af 1891. Loven var en rammelov, der byggede på en decentral, dvs. kommunal administration efter *skøns*-princippet. Den eneste anden alderdomsforsikring i verden på det tidspunkt var den bismarckske, som var en »tvangs«understøttelse, altså en *ret* for de gamle. Det er mellem disse poler bogens emne udspiller sig. Nete Balslev Wingender har valgt at inddele stoffet i tre hovedemner, nemlig lovgivning og debat, den kommunale forvaltnings organisering og praksis samt institutionsanbringelse af alderdomsunderstøttede.

Det er blevet en sober lille fremstilling, klar og præcis i både struktur og sprog. Særlig interessant og indtil nu uudforsket er det andet hovedemne, om spændingsfeltet mellem de kommunalt ansattes forvaltning og brugernes ønsker. Hvis de sidste ikke kunne opfyldes, havde brugerne en appelinstant i overøvrigheden, amtmanden. Det giver et større og mere uddybende kildemateriale. Ringsted er blevet valgt som *illustrativt* – og ikke repræsentativt – eksempel, som adskillige gange sættes ind i den generelle danske sammenhæng. Det virker meget vellykket.

Det er befriende ikke at skulle se alderdomsunderstøttelsen sat ind i den i den senere tid grasserende debat om social kontrol, som ville have været oplagt netop på grund af administratorernes lovhjemlede skøn over ansøgernes værdighed til at måtte modtage hjælp. Denne værdighed var bestemt af, om de ansøgende i de forudgående ti år fx havde været dømt for betleri, løsgængeri eller havde fået fattighjælp.

Hovedresultatet bliver, at loven byggede på gammel dansk forvaltningstradition, der siden fattigforordningen af

1708 havde fungeret på den måde, at forsørgelsen hvilede på et lokalt system.

En skam er det blot, at disse étårige stipendier ikke levner tid til nogle bredere perspektiver. Netop Nete Balslev Wingender, der har arbejdet meget med problemer inden for omsorg og forsorg, ville kunne have tegnet et meget bedre billede, hvor også filantropien og andre omsorgsaktiviteter kunne være blevet sat i en større sammenhæng. Mens disse små undersøgelser nemt kan få fragmentarisk karakter.

Gerda Bonderup

Richard Mikkelsen: *Dansk Pengehistorie*. Bind 4: 1960-1990. (Danmarks Nationalbank, 1993). 453 s.

Erik Hoffmeyer i samarbejde med Kai Aaen Hansen: *Dansk Pengehistorie*. Bind 5: Pengepolitiske problemstillinger 1965-1990. (Danmarks Nationalbank, 1993). 133 s.

Da pengehistorien blev udsendt i 1968 ved Nationalbankens 150 års jubilæum, omfattede den tiden 1700-1960. Her ved 175 års jubilæet udsender banken bind 4 om tiden 1960-1990, skrevet af nationalbankdirektør Richard Mikkelsen.

Det er godt at have fået denne autoritative fremstilling af 30 års komplicerede finans- og pengepolitik, der samtidig skildrer de finansielle institutioner og de nye begreber, der dukkede op i perioden. Synsvinklen er Nationalbankens, det bliver der ikke lagt skjul på; kildematerialet er bankens årsberetninger, direktionsprotokoller og andet arkivmateriale, heriblandt referater af møder med ministre, finansorganisationer og institutioner.

Det er en god tilgang, da man derved undgår partipolitisk farvning af forløbene. Til gengæld skal man ikke regne med, at man kommer ret langt ud over det deskriptive. Det skal dog siges, at